

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-2-90-46>

УДК 349.3

Кучма О.Л., Сіньова Л.М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЮРИДИЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ НА ПОВЕДІНКУ ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСНОЇ ХВОРОБИ (COVID-19): СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Стаття присвячена питанням психологічного та юридичного впливу на поведінку людини в період пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19). Авторами виокремлені наступні чинники, які сприяли порушенню особами карантину, та визначені їх складові. До психологічних чинників належать: небажання змінювати усталений спосіб життя, суперечливі поради та заклики у засобах масової інформації, небажання сприймати існування ризиків та відповідальності, перевага фінансового інтересу над життям та здоров'ям своїм і оточуючих; до юридичних чинників належать: недосконале законодавство, яке дає можливість для зловживань, неналежна якість оформлення документів для притягнення порушника до юридичної відповідальності. Частина населення гостро сприйняла запроваджені обмеження, апелюючи до непорушності конституційних прав. Неусвідомлення ризику небезпеки від порушення карантинних заходів, халатне ставлення до наслідків сприяли поширенню пандемії надшвидкими темпами. Запропоновано розробити на всесвітньому, міждержавному та локальному рівнях алгоритм взаємодії на різних рівнях в період пандемії, який би передбачав безпечний баланс між заходами по збереженню життя і здоров'я та мінімізацією економічних втрат від таких заходів, удосконалити законодавство, шаблони документів та інструкції по їх використанню та, для того щоб вищезгадані заходи були дієві, необхідно приділити увагу психологічній підготовці людини до життя в період пандемії. Також необхідно передбачити соціальний захист для осіб, які зазнали негативних наслідків від пандемії.

Ключові слова: здоров'я, пандемія, психологічний вплив, соціальний вплив, соціальний захист, коронавірус, карантин, COVID-19.

Kuchma Olga, Sinova Liudmyla

Taras Shevchenko National University of Kyiv

LEGAL AND PSYCHOLOGICAL INFLUENCE ON HUMAN BEHAVIOUR DURING THE CORONAVIRUS PANDEMIC (COVID-19): SOCIAL ASPECT

Summary. The article is devoted to the issues of psychological and legal influence on human behaviour during the coronavirus pandemic (COVID-19). The purpose of the article is to identify problems that contributed to the violation of quarantine during the fight against coronavirus disease and formulate proposals to eliminate such problems. The following materials were used in the article: normative legal acts, data from open Internet sources with statistical information, materials of judicial practice (including materials from the Unified State Register of Judgments). The methodological basis of this article is the dialectical method of cognition of phenomena. The method of rational criticism was used for monitoring and analysis of laws and other normative legal acts, materials of court cases. For the formulation of proposals aimed at improving the rules of substantive and procedural law, elimination of gaps and conflicts in legislation the formal-legal method was used, as well as the method of forecasting. Data processing was carried out using a comparative legal method of research. The authors have identified the following factors that contributed to the violation of quarantine and identified their components. Psychological factors include: unwillingness to change the established way of life, contradictory advice and appeals in the media, unwillingness to accept the existence of risks and responsibilities, the predominance of financial interest over life and health of oneself and others; legal factors include: imperfect legislation that allows for abuse, improper quality of paperwork to bring the violator to justice. Part of the population was acutely aware of the restrictions, calling for the inviolability of constitutional rights. Unawareness of the risk of quarantine violations and negligence of the consequences contributed to spread of the pandemic at a rapid pace. The algorithm of interaction at different levels during the pandemic was proposed to develop at global, interstate and local levels which would provide the safe balance between measures to preserve life and health and minimize economic losses from such measures, improve legislation, document templates and instructions for their use and, in order for the above measures to be effective, attention must be paid to the psychological preparation of a person for life during the pandemic. It is also necessary to provide social protection for those who have suffered from the negative effects of a pandemic.

Keywords: health, pandemic, psychological impact, social impact, social protection, coronavirus, quarantine, COVID-19.

Постановка проблеми. ВООЗ визнав коронавірусну хворобу пандемією та закликав країни вживати заходи для забезпечення поширення вірусу серед населення. Проте керівництво різних держав поставилось до небезпеки коронавірусної хвороби з різним рівнем відповідальності. Також жителі країн психологічно не були готові до змін у житті, спричинених коронавірусною хворобою. Ці та інші чинники вплинули на стан

захворюваності в різних країнах. Побоювання пандемії можна тільки через виважений підхід до усунення небезпеки, вжиття превентивних заходів та застосування адекватних способів у боротьбі з пандемією. Світ не стикався ще з такою масштабною проблемою, тому наразі актуальні дослідження в даній сфері, які допоможуть випрацювати оптимальні шляхи подолання пандемії та її наслідків у різних сферах людського буття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковці в своїх працях досліджували питання соціального впливу на особу (групи осіб), притягнення до юридичної відповідальності за порушення в сфері охорони здоров'я.

Так, в статті С. Ніколаєнка та С. Ніколаєнко «Категорія психологічного впливу в психології» [4] наголошено, що у процесі свого життя й діяльності люди постійно зазнають соціального впливу. Найважливішим засобом соціального впливу виступає психологічний вплив. Науковці зазначають, що по своїй сутності психологічний вплив представляє «проникнення» однієї особистості (або групи осіб) у психіку іншої особистості (або групи осіб). Даний вплив на психічний стан, думки, почуття і дії іншої людини здійснюється винятково за допомогою психологічних засобів (вербальних або невербальних), сутнісними характеристиками категорії психологічного впливу виступають: структура психологічного впливу, етапи процесу психологічного впливу, стратегії психологічного впливу, мішені психологічного впливу, методи психологічного впливу, види психологічного впливу.

Я. Чаплак в своїй статті «Психологічний вплив у науковій психології» [3] зазначає, що будь-який цілеспрямований вплив передбачає своїм результатом управління діяльністю, поведінкою чи окремими діями.

Як наголошує О.Г. Богуславська [2, с. 212] в сучасних умовах, коли, з одного боку, практично кожна людина стає мішенню впливу безлічі інших людей, а з іншого – постійно розширюються можливості не тільки впливати на інших, але і протистояти чужому впливові, моральним горизонтом стає конструктивний психологічний вплив.

Куций О. А. в статті «Види психологічного впливу у діяльності спеціалістів ризиконебезпечних професій» [5, с. 260] розглядає здійснення психологічного впливу як на індивіда, так й на маси. Сюди відносяться методи, техніки, прийоми як спосіб управління поведінкою людей, вплив на їх індивідуальну і масову свідомість, що розподіляють за наступними рівнями: 1. Перший рівень – це організований вплив і психологічні операції, що здійснюються в ході реалізації міждержавної політики. 2. Другий рівень стосується використання різних засобів і технологій у внутрішньополітичній боротьбі, економічній конкуренції і діяльності організацій, що знаходяться у стані конфліктного протистояння. 3. Третій рівень включає психологічний вплив між людьми у процесі міжособистісної взаємодії.

Автори статті О.П. Орлюк, Л.Ю. Малуґа, Л.М. Сіньова, Д.В. Зозуля «Здоров'я людини як найвища соціальна цінність» [6, с. 135] наголошують, що здоров'я має бути стратегічним напрямом всього життя людини, за допомогою чого забезпечується підвищення життєвості організму, природній опір організму великим і незначним стресовим явищам, а також депресивним станам. Особа має усвідомлювати, що власним здоров'ям можна не займатись (у разі виникнення якихось хвороб – не лікуватись), до тих пір, поки це не шкодить інтересам інших. Наприклад, Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за: зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої

невеликої інфекційної хвороби зараження венеричною хворобою.

Як бачимо з наукової праці, держава все ж таки пішла шляхом не лише визнання здоров'я найвищою соціальною цінністю, а ще й передбачила відповідальність за порушення права на здоров'я, на безпечне оточуюче середовище тощо.

В статті Р.О. Стефанчука, А.О. Янчука, М.М. Стефанчук, М.О. Стефанчук «Здоров'я як правова категорія» [8, с. 98] наголошено, що стан здоров'я недоцільно визначати через комплекс нормативних морфо-функціональних показників організму людини, оскільки для його розуміння потрібна ще й кількісна оцінка. І тому, з огляду на ці два основні постулати, науковці вважають, що поняття «здоров'я» як особисте немайнове благо, повинно охоплюватись наявним соматичним та психічним станом життєдіяльності організму, який визначається системою якісних та кількісних медичних показників. Тому, на їхню думку, таке розуміння терміно-поняття «здоров'я» може бути придатним для його використання у праві. І вже визначивши поняття «здоров'я» як особистого немайнового блага, слід перейти до визначення особливостей його приватно-правового режиму, який, найбільш повно та ефективно міг би охоплюватись в межах права на здоров'я.

Як зазначають В.І. Акіпова та Є.М. Маслова [1], суспільне здоров'я розглядається як поняття статичне та характеризується такими демографічними показниками, як народжуваність, смертність, захворюваність, рівень фізичного розвитку, середня тривалість життя.

Слід наголосити, що можна заразити іншу людину не тільки реальною хворобою (в нашому випадку COVID-19), а й передати той психологічний стан, як свідомо, так і мимоволі іншим адресатам, які піддаються та схильні або найчутливіші до такого впливу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. При боротьбі з коронавірусною хворобою в суспільстві неоднозначно сприйняли запроваджені обмежувальні заходи, що привело до численних порушень особами забороняючих та обмежувальних норм. Тому потребують дослідження причини, які спонукали осіб вчиняти такі порушення, та аналіз дій влади щодо порушників. Незважаючи на численні праці в означеній сфері, неповною мірою вирішено і потребує додаткового наукового дослідження чинників, які впливають на поведінку людини в період пандемії та їх складових.

Мета статті. Метою даного дослідження є виявлення проблем, які сприяли порушенню карантину в період коронавірусної хвороби, аналіз недоліків у роботі уповноважених осіб при усуненні таких порушень та формулювання на цій основі авторських пропозицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні вживаються заходи для зменшення кількості захворювань на коронавірусну хворобу, в тому числі, запроваджено карантин, надзвичайну ситуацію в окремих регіонах. Відповідно, ці та інші заходи змінили звичний ритм життя осіб. І деякі вирішили, що протівірусні обмеження порушують їхні права, ігнорували їх та при розгляді в суді справ про притягнення

їх до адміністративної відповідальності за порушення не визнавали своєї вини та заперечували факти порушень. Суди при розгляді такої категорії справ приймають рішення в залежності від обставин справи та доказовості складу порушення, як і належить в правовій державі.

Станом на 14.05.2020 рік, відповідно до даних Єдиного державного реєстру судових рішень [9], судами першої інстанції прийнято 3883 постанов у справах про притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил щодо карантину людей (ст. 44-3 Кодексу про адміністративні правопорушення України – *Порушення правил щодо карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб», іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами, – тягне за собою накладення штрафу на громадян від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян*), з яких по багатьох справах осіб не притягли до адміністративної відповідальності через неналежно складені матеріали, в яких зафіксовано порушення. В апеляційних судах станом на 14.05.2020 рік переглянуто 26 рішень за апеляційними скаргами осіб, які притягнені до адміністративної відповідальності в судах першої інстанції, за наслідками розгляду яких апеляційні суди залишили в силі рішення районного суду по 12 справах (з них у 7 справах пом'якшили санкції – усне зауваження, менша сума штрафу), та скасували рішення районних судів за відсутністю складу адміністративного правопорушення по 14 справах. Підставами для скасування рішень районних судів стали порушення при оформленні документів у справі – склалися протоколи на неналежного суб'єкта, відсутня належна доказова база про порушення, протоколи складені з помилками, не конкретизовано в чому саме полягає порушення статті 44-3 Кодексу про адміністративні правопорушення України, за якою особу притягають до відповідальності, тощо. Також варто зазначити, що в нормативно-правових актах є прогалини, які не дозволяють певні дії (бездіяльність) особи, які за суттю є такі, що мали б бути зазначені в нормативно-правовому акті, кваліфікувати як порушення.

Тому важливо при фіксуванні правопорушення якісно складати процесуальні документи та не порушувати прав осіб.

Однією з причин порушень карантину є психічне ставлення особи до запровадження обмежувальних заходів, які змінюють усталений спосіб життя (навіть, щоб життєво необхідним для особи було влаштування пікніку в недозволеному місці, чи відвідини магазину без захисної маски). Неусвідомлення ризику небезпеки від порушення карантинних заходів, халатне ставлення до наслідків сприяли поширенню пандемії швидшими темпами. Аналізуючи найбільш поширені порушення карантинних заходів можна поділити суб'єктів-порушників на дві категорії:

Підприємець – юридичні та фізичні особи яких загроза втрати прибутку через припинення чи об-

меження підприємницької діяльності спонукала до порушень карантинних заходів шляхом продовження ведення підприємницької діяльності в колишньому режимі чи без виконання додаткових умов ведення підприємницької діяльності.

Споживач – фізична особа, яка гостро сприймає зміну звичного способу життя та не бажає дотримуватись обмежень. Яскраві приклади такого спротиву виявляються, наприклад, при обсервації. Також масові порушення карантину дозволили собі особи, які не вважали за потрібне, наприклад, на Великдень утриматись від відвідування храмів та церков. Психічне ставлення людини до релігії, віра в Бога є сильним мотиватором. Проте, віруючим людям не варто зневажати мудрість, яку містить Біблія, та випробувати Бога, наражаючи себе і близьких на небезпеку, сподіваючись на віру, яка має захистити від хвороб (наприклад, Євангеліє від Луки, розділ 4 «Сказано: Не спокушай Господа Бога свого!») [10]. Дана ситуація показала проблему як у ідеологічній так і в психологічній сферах, яка потребує окремого дослідження. Будь-які стани від послуху до непокори формуються під впливом різних факторів (власний досвід, виховання, правосвідомість, думка авторитетної людини, священника, експерта, страх бути покараним, бажання відчутти ризик, випробувати долю тощо). І ситуації з масовими порушеннями умов карантину мають контролюватися владою не тільки через санкції, але і шляхом формування в суспільстві адекватного психічного ставлення до викликів пандемії.

На жаль, не сприяють правильному розумінню ситуації неоднозначні поради у засобах масової інформації (наприклад, одні авторитетні фахівці радять носити захисні маски всім, інші не менш авторитетні фахівці стверджують, що захисні маски слід вдягати тільки хворим людям, здоровим людям маски не потрібні, і у людини виникає сумнів щодо того, яке твердження є вірним. Коли надаються такі поради широкому загалу, то фахівець мав би розуміти, що людина не може в один момент захворіти і дізнатись про це, а може ще певний час, будучи вже носієм вірусу навіть не здогадуватись про це і не користуватись захисною маскою, «бо здоровій людині вона не потрібна». Надання якісних однозначних консультацій в засобах масової інформації сприяють правильному психічному сприйняттю небезпек та розумінні потреби у дотриманні певних правил.

Частина споживачів гостро сприйняла запроваджені обмеження, апелюючи до непорушності конституційних прав. Конституцією України передбачені права на життя, на безпечне довілля, на власність, на працю, на соціальний захист та інші права, та зазначено, що людина є найвищою соціальною цінністю. То ж чи варто ризикувати життям людей заради прогулянки без маски? Легковажне ставлення до життя свого і оточуючих та егоїзм, небажання втратити прибуток привели до великої кількості померлих від коронавірусної хвороби на всій планеті. І чим довше влада країни переймалася непорушністю права на підприємницьку діяльність, тим більше людей у такій країні втрачали право на життя.

При написанні даної роботи авторами проведено дослідження впливу кількості часу між ви-

явленням осіб із коронавірусною хворобою і початком вжиття відповідних заходів та відсотку хворих по відношенню до кількості населення, у різних країнах станом на третю декаду квітня 2020 року. Результати представлені у таблиці 1.

Як бачимо, влада у країнах, в яких було виявлено коронавірусну хворобу у січні більше часу зволікала з непопулярними для економіки заходами, ніж у країнах, у яких виявлено коронавірусну хворобу у березні.

Проте, не тільки оперативність влади, але і дисциплінованість та відповідальність населення відіграє важливу роль у боротьбі із коронавірусною хворобою. Яскравим прикладом слугують дві країни, статистичні дані по яких наведені у таблиці 2.

Незважаючи на те, що Китай була першою країною, яка стикнулася з невідомим вірусом і влада країни не усвідомлювала на початку необхідності у жорстких заходах, подальші дії дозволили взяти ситуацію під контроль. Натомість, у Італії влада оперативно почала вживати заходи (хоч на початку і не дуже жорсткі), населення країни легковажно поставилось до рішень та закликів влади, що і пришвидшило поширення хвороби серед населення.

Держава в боротьбі з COVID-19 не повинна залишати поза увагою людину, яка потребує соціального захисту відмінного від того, який має не в «ковідний» період, адже людина може стикнутися не тільки з проблемами пов'язаними зі станом здоров'я, але із проблемами, які знаходяться в площині соціальної сфери життя людини. Соціальна підтримка людей у складний період має відбуватися, як на державному так і на місцевому рівнях.

В Україні боротьба з коронавірусною хворобою на законодавчому рівні здійснюється через ключові нормативно-правові акти: Закон України від 30.03.2020 р. № 540-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [11], Закон України від 13.04.2020 р. № 553-IX «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» [12], Постанову Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [7] та інші, в яких закріплене компромісне рішення між попередженням поши-

Таблиця 1

Порівняльна характеристика у країнах світу

Назва країни	Кількість днів від виявлення вірусу до вжиття заходів	Кількість захворілих станом на третю декаду квітня 2020	Відсоток захворілих від кількості населення	Кратність виважалих порівняно з померлими
Коронавірусну хворобу виявлено у третій декаді січні 2020 року				
Іспанія	42	223 759	0,490	4,179
Франція	53	161 488	0,246	2,307
Філіппіни	3	7 294	0,007	1,603
Канада	49	40 824	0,108	6,896
ОАЕ	26	8 756	0,086	29,232
США	10	990 290	0,299	2,142
Німеччина	50	157 946	0,194	19,134
Австралія	55	13 340	0,052	1,211
Велика Британія	49	148 377	0,219	0,022
Коронавірусну хворобу виявлено у другій декаді лютого 2020 року				
Норвегія	15	7 463	0,139	0,161
Данія	8	8 445	0,146	13,562
Хорватія	23	2 016	0,048	21,200
Греція	13	2 463	0,023	4,438
Коронавірусну хворобу виявлено у першій декаді березня 2020 року				
Туреччина	5	107 773	0,128	9,454
Угорщина	4	2 500	0,026	1,783
Польща	4	8 454	0,022	3,935
Чехія	11	7 273	0,073	11,112
Індія	23	20 971	0,002	7,362

Таблиця 2

Ефективність заходів Китаю та Італії і результат

Назва країни	Виявлення вірусу	Кількість днів від виявлення вірусу до вжиття заходів	Кількість захворілих станом на третю декаду квітня 2020	Відсоток захворілих від кількості населення	Кратність виважалих порівняно з померлими
Китай	17.11.2019	67	82827	0,006	16,709
Італія	21.02.2020	4	197675	0,328	2,437

рення коронавірусної пандемії серед населення України та бізнесовими інтересами. Хто б що не втратив через превентивні заходи, але це буде менша втрата, ніж людське життя. Краще мати скромний обід в колі рідних людей, ніж багатий поминальний обід по рідній людині.

Висновки і пропозиції.

1. ВООЗ попереджає про можливу третю хвилю коронавірусної хвороби навесні та закликає обережно ставитися до послаблення превентивних заходів, щоб не звести нанівець позитивні результати. Коронавірусна хвороба навряд чи буде подолана найближчим часом, крім того, це не єдиний вірус, який може спричинити пандемію. Тому нагальною залишається проблема розробки алгоритму комплексних заходів як на локальному рівні (держави, регіону, області, району, села) так і на міждержавному та всесвітньому рівні, які б мінімізували людські втрати та економічні втрати.

2. Світ був неготовий до цієї пандемії та припускається помилок, яких можна буде уникнути в майбутньому, якщо зробити правильні висновки. Виходячи з проведеного дослідження, можна зробити два висновки:

2.1. для влади – необхідно в нормативно-правових актах юридично якісно та максимально

чітко визначити межі дозволеного/забороненого/можливого за конкретних умов. Також необхідно на рівні міністерств розробити чіткий, якісний, методологічно простий, зрозумілий та зручний у використанні алгоритм роботи представників влади, які здійснюють контроль та нагляд за додержанням законодавства в частині обмежень, зумовлених карантинном, напрацювати юридично вивірені зразки документів та інструкції по їх використанню тощо;

2.2. для осіб, які вважають, що їхні права порушені запровадженням карантинном та іншими заходами в боротьбі з пандемією – змінити психічне ставлення до змін усталеного способу життя, адже вихід із зони комфорту є стимулом для нових досягнень (наприклад, прискорити діджиталізацію тощо).

3. Розробити спеціальні програми для надання особам психологічної та юридичної допомоги (як складових соціальної допомоги) у період COVID-19.

Питання щодо психологічної підготовки людей у державі та світі до пандемій потребує окремого дослідження та розробки соціальних програм як у відносинах людина-держава, так і в інших відносинах: працівник-роботодавець, батьки-діти, чоловік-дружина та ін.

Список літератури:

1. Акопов В.І., Маслов Ю.Н. Право в медицині. М. : Книга-сервіс, 2002, 352 с.
2. Богуславська О.Г. Психологічний вплив та засоби протидії небажаному впливу: практичні аспекти. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2016. № 67. С. 203–213.
3. Чаплак Я. Психологічний вплив у науковій психології. URL: file:///C:/Users/Home/Downloads/znpsfp_2011_16(2)_19.pdf (дата звернення: 18.05.2020).
4. Ніколаєнко С. Категорія психологічного впливу в психології. URL: http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39499/09-Nikolaienko2.pdf?sequence=1 (дата звернення: 18.05.2020).
5. Куцій О.А. Види психологічного впливу у діяльності спеціалістів ризиконебезпечних професій. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2010. Вип. 7. С. 259–268.
6. Орлюк О.П., Малюга Л.Ю., Сіньова Л.М., Зозуля Д.В. Здоров'я людини як найвища соціальна цінність. *Світ Медицини та Біології*. 2019. № 3(69). С. 133–136.
7. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова від 11 березня 2020 р. № 211 / Кабінет Міністрів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF (дата звернення: 18.05.2020).
8. Стефанчук Р.О., Янчук А.О., Стефанчук М.М., Стефанчук М.О. Здоров'я як правова категорія. *Світ медицини та біології*. 2019. № 1(67). С. 93–99.
9. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Page/1 (дата звернення: 17.05.2020).
10. Євангеліє від Луки. URL: http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/evangelie-ot-luki.html#g4 (дата звернення: 17.05.2020).
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 30 березня 2020 р. № 540-IX / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#n112 (дата звернення: 16.05.2020).
12. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» : Закон України від 13 квітня 2020 р. № 553-IX / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-20/sr:full#n119 (дата звернення: 16.05.2020).

References:

1. Akopov, V.I., & Maslov, Y.N. (2002) *Pravo v medytsyni [Law in medicine]*. M.: Kniga-servis. (in Russian)
2. Boguslavskaya, O.G. (2016) *Psykholohichnyy vplyv ta zasib protydiy nebazhanomu vplyvu: praktychni aspekty [Psychological influence and means of counteracting undesirable influence: practical aspects]*. *Humanitarnyy visnyk ZDIA – Gumanitarniy visnyk ZDIA*, 67, 203–213. (in Ukrainian)
3. Chaplak, Y. (2011) *Psykholohichnyy vplyv u naukoviy psykholohiyi [Psychological influence in scientific psychology]* Archived from the original on 2020-05-19. Retrieved 2020-05-19. URL: file:///C:/Users/Home/Downloads/znpsfp_2011_16(2)_19.pdf (in Ukrainian)
4. Nikolayenko, S., & Nikolayenko, S. (n.d.) *Kategoriya psihologichnogo vplyvu v psihologiyi [Category of psychological influence in psychology]* Archived from the original on 2020-05-19. Retrieved 2020-05-19. URL: http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39499/09-Nikolaienko2.pdf?sequence=1 (in Ukrainian)
5. Kucij, O.A. (2010) *Vidi psihologichnogo vplyvu u diyalnosti specialistiv rizikonebezpechnih profesij [Types of psychological influence in the activities of specialists of risky professions]*. *Problemi ekstremalnoyi ta krizovoyi psihologiyi – Problems of extreme and crisis psychology*, 7, 259–268. (in Ukrainian)

6. Orlyuk, O.P., Malyuga, L.Y., Sinova, L.M., & Zozulya D.V. (2019) Zdorov'ya lyudini yak najvisha socialna cinnist [Human health as the highest social value]. *Svit Medicini ta Biologiyi – World of Medicine and Biology*, 3(69), 133–136. (in Ukrainian)
7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini Pro zapobigannya poshirennyu na teritoriyi Ukrayini gostroyi respiratornoyi hvorobi COVID-19, sprichinenoyi koronavirusom SARS-CoV-2 : pryiniaty 11 bereznya 2020 roku № 211 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On prevention of the spread on the territory of Ukraine of acute respiratory disease COVID-19 caused by coronavirus SARS-CoV-2 from March 11 2020, № 211]. Archived from the original on 2020-05-19. Retrieved 2020-05-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF> (in Ukrainian)
8. Stefanchuk, R.O., Yanchuk, A.O., Stefanchuk, M.M., & Stefanchuk M.O. (2019) Zdorovya yak pravova kategoriya [Health as a legal category]. *Svit Medicini ta Biologiyi – World of Medicine and Biology*, 1(67), 93–99. (in Ukrainian)
9. Yedinnij derzhavnij reyestr sudovih rishen [Unified state register of court decisions] Archived from the original on 2020-05-19. Retrieved 2020-05-19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Page/1> (in Ukrainian)
10. Yevangeliye vid Luki [The Gospel of Luke]. Archived from the original on 2020-05-19. Retrieved 2020-05-19. URL: <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/evangelie-ot-luki.html#g4> (in Ukrainian)
11. Zakon Ukrayini Pro vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv Ukrayini, spryamovanih na zabezpechennya dodatkovih socialnih ta ekonomichnih garantij u zvyazku z poshirennyam koronavirusnoyi hvorobi (COVID-19): pryiniaty 30 bereznya 2020 roku № 540-IX [Law of Ukraine On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Aimed at Providing Additional Social and Economic Guarantees in Connection with the Spread of Coronavirus Disease (COVID-19) from March 30 2020, № 540-IX]. Archived from the original on 2020-05-19. Retrieved 2020-05-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#n112> (in Ukrainian)
12. Zakon Ukrayini Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayini «Pro Derzhavnij byudzheth Ukrayini na 2020 rik: pryiniaty 13 kviten' 2020 roku № 553-IX [Law of Ukraine on the State Budget of Ukraine for 2020 from April 13 2020, № 553-IX]. Archived from the original on 2020-05-19. Retrieved 2020-05-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-20/sp:full#n119> (in Ukrainian)